

Vybrala jsem si zrovna tuto verzi projektu, protože mi dalo příležitost si opět sednout a poslechnout si příběhy z minulosti. Jako malá jsem ráda vyzvídala. Vlastně jsem vyzvídala pořád, ale to, co mi utkvělo v paměti jsou jen úryvky. Vím, že prababička zemřela její první dcera v den jejích prvních narozenin ve vlaku na hlad, vím, že táta byl v armádě, vím, že spletité osudy mých předků dali dohromady zdánlivě nemožné – Litvu a Rusko a výsledkem jsem byla já...

Projekt je původně stavěn především pro generace Čechů, tak jsou pokládány většinou i nabízené dotazy, proto jsem nechala rozhovor mých prarodičů běžet více méně samovolně. Jen občas jsem přidala nějakou tu otázku, abych zhruba udržela směr rozhovoru tak, aby aspoň částečně odpovídal projektu.

Rok 1989... co se vám vybaví jako první?

Dědeček: Armáda, válka, volby, ...

Babička: Literatura, spousta zakázaných filmů, ...

Dědeček: Nadbytek informací!

Babička: Počátek noční můry v podobě „velikého konce“ a snahy obvinit rusy za všechno, co se kdy stalo.

Dědeček: Bylo to až příliš přehnané, člověk měl skoro pocit, že rusové mohou i za ukřižování Ježíše Krista a cokoliv nového se stalo, tak automaticky znovu byli na vině rusové. Nikdo jiný, všichni ostatní totiž byli hrozně nevinní.

Babička: Ale je pravda, že tohle přišlo až později. Na začátku roku to byly spíše růžové brýle v podobě ráje „všichni nás mají rádi, jsme kamarádi, USA s námi chce kamarádit a jde jim jen o naše blaho, čeká nás svoboda, můžeme cestovat!“ a pak bum a bác a všichni, pravda, někdo více, někdo méně, ale vesměs všichni jsme dopadli obličejem do bláta a až pak si uvědomili, že realita má k růžovému světu daleko.

Dědeček: Asi teď použiji dost otřepanou frázi, ale byl to prostě rok, který měnil životy. Nejen naše, nejen našeho blízkého okolí, ale více méně celého světa.

Je fakt, že v roce 1989 se začaly projevovat chyby předchozích let a projevovaly se sakra krutým způsobem. Komunismus padl, ale byly to právě jeho chyby, které dopomohli k rozpadu SSSR. Nebyl to jenom Gorbačov, nebyl to jenom západ. Radost z pádu komunismu střídal strach z nevědomosti, co s námi bude a uvědomění si, že je nám podsouvána vládou jakási břečka, která nám má dát pocit jistoty, bezpečí a podobných pozitiv.

Babička: Ještě tak přemýšlím... stále nám nebyla navrácena Aljaška, kterou jsme měli dostat zpět. Co vím, tak na ní vzpomíná hodně lidí a vzpomíná rádo. Považuje ji za svou a někteří si i našli způsob jí vrátit zpět, prostě jí začali znovu považovat za svou nehledě na to, že doposud oficiálně patří USA.

Dědeček: Spousta lidí dodnes doufá, že se to někdy změní, tehdy jsme, pravda, žili v očekávání, že se to prostě stane, teď už jen doufáme.

Co si myslíte, že by se dalo udělat jinak, aby to třeba změnilo chod dějin, změnilo k lepšímu?

Babička: Nejsem si jistá, zda tehdy vůbec něco šlo udělat. Nebo spíš takhle. Asi šlo, možná, ale to říkám teď, s odstupem času, i když, ne, asi ne. Tehdy nikoho ani nenapadlo, že by se vůbec

dalo něco změnit, bylo to přijato více méně jako fakt. Prostě se to stane. Vím, že mě tehdy kolikrát napadlo, že je konec, SSSR se rozpadne a co bude s námi? Netuším... děti se rodily dál, vyrůstaly, radovaly se z primitivních dětských her a těšily nás, své ustarané rodiče a prarodiče. A co jsme dělali my? Koukali na ně, usmívali se jim na oplátku a doufali, že to nebude tak hrozný, už kvůli nim.

Dědeček: Babička tu zmínila rozpad SSSR... ano, západ v čele s USA se všemožnými způsoby snažil odstranit SSSR z povrchu zemského a více méně se jim to za pomoci Gorbačova dařilo, na druhou stranu... z pohledu vojenského tehdy nebylo možné SSSR porazit, tam byla síla, která spoustu lidí uklidňovala.

Babička: Pamatuješ, jak si nám vždycky Lera stěžovala, že se v Moskvě neřeší nic jiného než politika?

Dědeček: No, to se tehdy prý scházeli dokonce na Puškinském náměstí. A na Arbatu se přednášeli antisovětské básně. Vlastně to tehdy byl docela zvláštní pocit. Byl jsem chlap, manžel, otec, věřil jsem síle SSSR a věřil jsem, že máme budoucnost a že se neztratíme. Na druhou stranu odevšad stále prosakoval takový ten zvláštní pocit. „Čeká nás svoboda? A co když to nebude svoboda a bude to jenom horší a my přijdeme o všechno? Ale co když to bude lepší? Přeci to vypadá nadějně, když se na to podíváme z jiné stránky.“ Spousta smíšených pocitů. Hlavně, v průběhu toho roku se dost měnili. Chvillemi to byla naděje, že vše se obrátí k lepšímu, chvillemi se zas objevoval ten podivný strach z rozpadu SSSR na miniaturní kousíčky. Nikdo netušil, kam to povede, každý se k tomu vlastně stavěl podle svého a jednotná reakce prostě nebyla.

Babička: Jeden člověk kdysi řekl, že kdo nelituje rozpadu SSSR, nemá srdce, ale kdo si myslí, že je možné to vrátit a je dobré to vrátit, nemá mozek. Byli jsme navyklí na něco, co nám více méně vyhovovalo, prostě, bylo to náš svět, byla to naše rodná země. Takže ten pocit nejistoty z roku 1989 asi utkvěl v paměti všech.

Zmínili jste se o politice. Co Gorbačov? Sacharov? V prosinci toho roku umřel, vidíte?

Dědeček: Ano. Přišel 14. prosinec, nepletu-li se, a s ním i smrt Sacharova. A Gorbačov? Jeho sláva klesala. Gorbačov sliboval, prostě, tupě jsme poslouchali jeho monology, které občas byly naprosto zjevně nesmyslné. Z jeho pozitivních slibů navíc bylo cítit, jak moc nuceně to všechno dělá. Jak to nedělá pro nás. A to bylo dost zdrcující.

A váš tehdejší názor na perestrojku, Černobyl, afgánskou válku?

Dědeček: V určité chvíli mi tehdy došlo, že to všechno je pouze přesně vyplněný plán nějakého chytrého mozku.

A víš kdo byl tím chytrým mozkiem?

Dědeček: Tak jistě to říct nemůže nikdo, nikdo do hlavy jinému nevidí, ale osobně bych asi podezíral Jamese Bakera, státního tajemníka USA. Jistě, že nebyl jediný, ale například jeho proslov před kongresem v USA zněl dost podezřele. „Utratili jsme triliony dolarů za posledních 40 let, abychom zvítězili ve „studené válce“ proti SSSR.“

Všechno bylo na penězích a s námi si někdo hodně sobeckým způsobem pohrával

A co svět za hranicemi SSSR?

Dědeček: Jeden můj kamarád jel na podzim na dovolenou do Francie a po jeho návratu, když nám vyprávěl o svých zážitcích, se nám vryla do paměti jediná věta, která naprosto přesně vystihovala jeho dobrodružství: „Jel jsem tam, stěna stála, vracel jsem se zpět, už byla zbořená...“

Babička: Tam, na západě, tam byla demokracie, tam byla svoboda, tam ale také byla i samota, na kterou jsme my nebyli zvyklí.

Vzpomenete si na něco z běžného života?

Dědeček: Rostly nám dvě překrásné dcery, jedna malá, tvá teta, druhá větší, tvá máma. To byly zrovna dva roky před tvým narozením, to už byla maminka dospělá, osamostatňovala se, potkala tvého tátu, který se zrovna vrátil z vojny. Gorbačov přikázal zmenšit armádu a spousta mladých lidí se vrátila ke studiu, povinně. Jenom škoda, že se nepomyslelo na důsledky.

Babička: A oni kolikrát byly i zdánlivě hrozně směšné, například šílený nedostatek míst na kolejích a kolikrát i na samotných školách a při tom ke studiu se vrátit museli, povinně.

Dědeček: Mě se teď tak vybavil umělý deficit alkoholu ve spojitosti s těmi kolejemi. Jakási snaha o vylepšení života.

Babička: No ale to samé bylo i v obchodech přeci. Ke konci roku, což potom ještě pokračovalo i v roce 1990 jaro až léto, šli dolů ceny a zároveň s tím začali z polic obchodů mizet potraviny. Prostě se vypařili. Co budeme jíst, to netušil nikdo. Kvůli blbému chlebu se od brzkého rána stály šílené fronty, někteří chytrolíni dokonce přespávali na místě u obchodu. Ale tak, takhle vyhocené to bylo až někdy v tom 1990, jenom, že to bylo takové, že když to v roce 1989 začalo, tak jsme si furt říkali „Vrať se, vrať se, ať se ty obchody zaplní, oni se určitě zaplní, ale ne, bude to ještě horší.“

Dědeček: Ten bordel s penězma a deficitem má podle mě spojitost s Pavlovskou reformou. Aniž by nás předem kdokoliv informoval, probíhaly jakési změny, na které my jsme pak dopláceli. A ona třeba i práce. My jsme se třeba snažili pracovat dál, co nejvíc, rostla nám další dcera, a bylo také potřeba pomoci té starší – osamostatňování bylo takové složitější, no rozhodně složitější než dnes. Na druhou stranu tehdy jsme děti k osamostatňování vedly a ony nás poslouchaly, zatímco teď mi přijde, že vznikly dva extrémky. Buď se osamostatňují příliš brzo a pak už jen záleží na náhodě, jestli se po čase vrátí zpět k rodičům se staženým ocasem a nebo budou pokračovat dál, a nebo naopak se do toho osamostatňování nehrnou, nehrnou se do zakládání rodin, žádná zlatá střední cesta jakoby neexistovala a pokud ano, tak jsou to jen světlé vyjímky. Ale to už bychom odbočovali od tématu.

S prací to bylo ale tehdy dost zvláštní. Neustále byla nějaká setkání, nějaké výjezdy, lidé se začínali víc posílat na dovolené nebo na služební cesty do ciziny. Změna, na jednu stranu příjemnější, na druhou stranu mi občas přišlo, že jsme nedělali nic. Najednou, jakobychom před tím pracovali a pak najednou jsme dostali jednu obrovskou dovolenou.

Život se přeci ale neměnil jenom z pohledu práce.

Babička: To máš pravdu. Zvláštní pozornost byla například věnována mladým lidem. Předešlé udály dobra, svobody, spravedlnosti, čestnosti – to vše se vzájemně samo sobě vysmívalo a zaměřovalo se kulturou sexu, násilí, pocitu neplnocennosti vlády a národu, uctívání Západu. Lidé, kteří zůstávali věrni svým předchozím morálním hodnotám a zachovávali si čest, byli jednoduše odstraňováni ze společnosti. Byli vnímáni jako „vrazi perestrojky“, a bacha na ně, aby nezměnili názory dalších lidí a nevytvářeli tak další „vrahy“.

Dědeček: Najednou se vše začalo bortit. Rozpad SSSR, to ale není jenom to, že se prostě rozpadneme na malé kousíčky, byl to převrat, který zasahoval do každícké sféry našich životů. Na mladé lidi byl kladen důraz, protože byli vnímáni jako budoucnost, kterou lze zmodelovat. Zasáhlo to ale všechny. Vše, na co jsme byli před tím zvyklí, se najednou začalo měnit a my jsme prostě nevěděli, co s tím.